

Dušan J. MARTINOVIC

PERAST I NJEGOVE TURISTIČKE MOGUĆNOSTI

Turističko-geografski položaj. — Perast je jedno od najljepših mjesta na Crnogorskom primorju. Leži u podgorini krečnjačkog brda Sv. Ilija (873 m), u SI dijelu Boke Kotorske, na rtu koji razdvaja Risanski od Kotorskog zaliva. Od Risna je udaljen svega 3, od Kotora 14, a od Herceg-Novog 31 km.

Nalazi se na jednom od najljepših položaja Boke Kotorske. Naspram njega, na oko 1200 m udaljenosti, nalazi se najuži dio Bokokotorskog zaliva — prodor Verige (340 m). Naselje je lokalizovano pored same obale i uz padine krečnjačkog brda. Trouglastog je oblika.¹⁾

Perast ima povoljan saobraćajno-geografski položaj, s obzirom da kroz naselje prolazi automobilski put prvog reda, priključak Jadranske magistrale — veoma važnog turističkog pravca evropskih razmjera, i da ima mogućnost povezivanja lokalnim pomorskim linijama sa većim naseljima u Boki, zahvaljujući omanjem pristaništu. Kao turističko mjesto preko nedalekih aerodroma u Tivtu (31 km), ne računajući na trajekt koji bi skratilo ovu vezu za oko 15 km, i Čilipima kod Dubrovnika (59 km), Perast je povezan i avionskim saobraćajem sa matičnim turističkim područjima. Blagodareći takvim saobraćajnim vezama i cirkulaciji turističkih tokova, Perast ima povoljan turističko-geografski položaj. U Perastu je relativno lako doći iz svih krajeva naše zemlje.

Izgradnjom Jadranske magistrale i kružnog automobilskog puta kroz Boku došlo je do značajne frekvencije turističkog prometa u svim naseljima gdje su receptivni uslovi postali dobri. To nije slučaj sa Perastom. On je zasada samo značajno tranzitno mjesto, zbog nerazvijenosti materijalno-tehničke baze.

¹⁾ Dušan Martinović: Perast. — Zemlja i ljudi, br. 19, Beograd 1969, str. 105. (Vidi opširnije o postanku i razvitku Perasta).

Perast kao potencijalno morsko kupalište i perspektivno klimatsko zimovalište ima sve atribute da preraste u prvorazredno turističko primorsko mjesto. On posjeduje najvažnije prirodne uslove i antropogene motive i objekte za razvitak turizma. Kao gradska aglomeracija, po svom funkcionalnom razvitku, i kao urbana cjelina, a s tim u vezi, i kao perspektivno turističko mjesto, Perast je jedno od najzanimljivijih mjesta u Crnoj Gori. Ima više prirodnih i antropogenih motiva i objekata, koji mogu da privuku turiste i zadovolje njihovu radoznalost i potrebe prije svega. Pokušaćemo da u ovom članku ukažemo u najvažnijim potezima na mogućnosti savremene turističke valorizacije motiva i objekata ovog zanimljivog primorskog mjesta.

Prirodni motivi i objekti. — Panorama naselja je vrlo atraktivna i sa puno kontrasta. Naselje se nalazi u veličanstvenom okviru prirode. Njegovu atraktivnost povećava vertikalni reljef zaleđa i azurno plavetnilo Bokokotorskog zaliva, sa čije površine izbijaju i vrlo kuriozitetno i estetski djeluju dva živopisna ostrvca. U mirnom plavetnilu morskog ogledala ocrtavaju se impozantni lanci primorskih planina, sastavljenih od ogoljelih sivih krečnjačkih litica, sporadično obraslih živopisnom makijom i drugom mediteranskom vegetacijom, koja dekorativno djeluje. Ti kontrasti kolorita i pejzaža glavna su karakteristika ambijenta u koji se vješto uklapaju svojom fizionomijom sive građevine kamenih konstrukcija kao antropogene tvorevine. Tako u cjelini, imaju jako naglašene estetske atribute.

Sama obala je kamenita i priobalni reljef, kao plažni pojas, nije najpovoljniji za eksploataciju — kupanje i sunčanje. Nedostaju akumulativni abrazioni oblici — žala, kakve imaju u Boki Prčanj, Tivat, Herceg-Novi i druga mjesta. Stoga se nužno nameće preduzimanje mjera za izgradnju i uređenje kupališta. Nedostatak podrodnih pješčanih plaža, kao osnovnih turističkih objekata, nesumnjivo je ozbiljna prepreka za turistički razvoj mjesta. To je glavni razlog što se i do sada Perast nije razvio kao turistički lokalitet. Ipak se ta smetnja može ako ne eliminisati ono bar reducirati na najmanju mjeru podizanjem vještačkih plaža sa betonskom podlogom i potrebnim brojem pratećih objekata (kabina, tuševa, WC, i sl.). Makar se radilo i o velikim investicijama u ove svrhe neophodno ih je obezbijediti, s obzirom na vrijednost ostalih prirodnih i antropogenih motiva Perasta.

Klima. — Hidroklimatski kompleks čini glavne prirodne faktore za razvitak turizma u Perastu. Topla ljeta i blage zime, sa srednjom godišnjom temperaturom od 18,3°C (godišnja amplituda iznosi 15,9°C), izvrsna su baza za rekreativni turizam. Tokom čitave godine ima dosta vedrih i sunčanih dana, a u ljetnjoj polovini je povoljna temperatura površinskog sloja morske vode.

U klimatskom pogledu Perast je vrlo zanimljiv i sa nekim specifičnostima. Na žalost ne postoje potrebni meteorološki podaci za duži period mjerenja, da bi se dobila vjerna i kompleksna mikro-klimatska slika njegova. Za proučavanje mikroklimata Perasta od izuzetne je važnosti analiza uticaja orografije i ekspozicije terena na pojedine klimatske elemente, razumljivo, pored opštih makroklimatskih uticaja. Taj se uticaj prevashodno ogleda na temperaturi, intenzitetu i dužini insolacije, strujanju vazduha, vlažnosti i sumi padavina, jer postoje vrlo primjetne mikroklimatske razlike između Perasta i drugih mjesta u Boki Kotorskoj, recimo obližnjeg Risna. Razumljivo je da se ne može egzaktno i pouzdano govoriti o tome usljed nedostatka višegodišnjih pokazatelja najvažnijih klimatskih elemenata.

Prema St. Gojtanu²⁾ srednje mjesečne temperature (za period od VII 1932. do VI 1934) izgledaju ovako:

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	God.
10,9	12,0	14,2	17,1	20,1	22,0	24,6	26,8	24,6	20,9	15,5	11,2	18,3

Kao što iz gornje tabele vidimo najtopliji je avgust, sa srednjom mjesečnom temperaturom oko 26,8°C, a najhladniji januar sa prosječnom temperaturom od 10,9°C. Dakle, temperature ljetnjih mjeseci su umjerene, a zimskih relativno visoke. U stvari, ljetnje žege i sparine oblažuje osvežavajući maestral. Ovaj inače lokalni vjetar, struji u najtoplijim časovima dana direktno od Veriga prema Perastu i ima nesumnjivo veći uticaj nego u ostalim mjestima Boke.

Očigledno je da Perast ima blažu zimu od ostalih mjesta na Crnogorskom primorju. Ovo se tumači time, što je naselje zbog konfiguracije okolnog reljefa, potpuno zaštićeno od S i SI vjetrova. Kao što je poznato, za vrijeme blagih zima zahlađenja u Boki najčešće nastupaju s prodorom vazдушnih masa iz sjevernog kvadranta (lovćenska i risanska bura). Međutim, Perast je zaštićen brdom Sv. Ilija od pomenutih vjetrova, jer leži u njegovom podnožju. „Mjesto leži kao u nekom konkavu i ne trpi ništa od bure. Bura sječe s jedne strane od Risna, a sa druge strane od Orahovca, sa jedne i druge strane ovog brdskog masiva. Za vrijeme bure u Perastu se ne osjeća nikakav vjetar...«³⁾

²⁾ Dr Gojtan St.: Klima Južne Dalmacije, a napose grada Perasta. — Liječnički vjesnik, god. 58, br. 5 i 6, Zagreb 1963, str. 218-221.

³⁾ Đ. Orlić: O talasoterapiji južno dalmatinske obale. — Liječnički vjesnik, br. 4, Zagreb 1934.

Nalazeći se na prisojnoj ekspoziciji Perast ima veliki broj sunčanih dana u toku godine. St. Gojtan⁴⁾ je zabilježio 240,2 sunčana dana, sa preko 2500 časova osunčavanja godišnje.

Na osnovu podataka Gorczyzskog⁵⁾ prosječni broj sati osunčavanja po mjesecima u Perastu izgleda ovako:

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Pros. trajanje za ljetnje mj.	Pros. trajanje za zimske mj.	Pros. god.
4,9	5,1	6,2	6,1	7,7	8,8	11,7	11,7	10,0	6,2	4,8	4,5	9,2	5,4	7,3

Prema tome Perast spada u kategoriju najsunčanijih mjesta Sredozemlja, što predstavlja i posebno preimućstvo. Može se uporediti u pogledu količine i intenziteta sunčeve toplote sa čuvenim turističkim centrima na italijanskoj obali i francuskoj rivijeri. U zimskim mjesecima Perast ima čak više sunčanih sati od Nice, Napulja, Palerma, San Rema i dr.

Oblačnost stoji obrnuto proporcionalno u odnosu na insolaciju. Po H. Dettermanu⁶⁾ godišnja oblačnost u Perastu iznosi 34 procenta (Nica i Kan 42%, Napulj 45%).

Po dr H. Renieru⁷⁾ u periodu od 1895. do 1913. god. godišnja suma padavina iznosi u prosjeku 1710 mm, dok su po mjesecima padavine raspoređene ovako:

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	God.
182	148	88	86	95	63	27	23	29	62	312	595	1710

Kao što vidimo, najkišovitiji je mjesec decembar, a sa minimumom padavina juli. Kišnih dana u toku godine ima oko 95.

Na osnovu pokazatelja o temperaturi, dužini i intenzitetu insolacije, oblačnosti i padavinama, možemo zaključiti da je Perast klimatski predisponiran ne samo za ljetnji, nego i za zimski turizam. On je u klimatskom pogledu vrlo ugodno mjesto za zimsku rekrea-

⁴⁾ Dr Gojtan St.: Cit. djelo.

⁵⁾ Gorczyzski Vl.: The Mean Duration of Bright Sunshine along the Mediterranean coasts, Cracovie 1935.

⁶⁾ Detterman H.: Klimatotherapie (Jahr. cur. f. Fortsch, 1912, VIII).

⁷⁾ Renier H.: Die Niederschlag Verteilung in Süd Europa, Beograd 1933.

ciju bolesnika rekonvalescenata. Podesan je za liječenje raznih bolesti, osim tuberkuloze pluća i infektivnih oboljenja.

St. Gojtan tvrdi da bi se postigli sjajni rezultati kod tuberkuloze kostiju i žlijezda, hlorose, oboljenje bubrega, kože, kataraličnih oboljenja pluća, astme, neurostenije, raznih dječjih oboljenja itd. Razumije se, u tom pogledu bi bilo nužno podići i opremiti helioterapeutsku stanicu koja bi se koristila u te svrhe. Za vrijeme prvog svjetskog rata A. Brosch, docent iz Beča, bio je uredio jednu manju vojnu stanicu za helioterapiju. Izvanredne rezultate liječenja publikovao je u svojoj knjizi.⁸⁾

Hidrografska i biološka svojstva priobalnog mora. — Sa staništa turističke rekreacije od svih ostalih fiziko-hemijskih osobina, temperatura vode je najznačajniji činilac za razvitak turizma, jer ima najneposrednije fiziološko dejstvo na čovječji organizam. Suprotropski položaj Bokokotorskog zaliva kao dijela Jadrana, odnosno Sredozemlja, od presudnog je značaja za temperaturu njegove vode. Termičke osobine morske vode su povoljne za kupanje, počev od maja pa do kraja septembra. U sezoni kupanja prosječne temperature površinskog sloja vode kreću se od 20,8°C u maju i prvoj polovini juna (period mjerenja 6. V — 14. VI 1963) do 17,7°C krajem septembra i početkom oktobra (28. IX — 9. X 1963).⁹⁾ Maksimalne temperature vode priobalnog mora su u julu i u avgustu i kreću se od 24° do 26°C. Prema tome, sezona kupališnog turizma može da traje oko 5 mjeseci, s obzirom da to omogućava temperatura vode, koja se defakto kreće iznad 18°C u tom intervalu.

Od ostalih fiziko-hemijskih osobina morske vode, značajni su hemijski sastav, providnost i boja.

Iako se Bokokotorski zaliv ne karakteriše toliko kvantitetom koliko kvalitetom morske faune, postoje dobre mogućnosti za razvitak sportskog ribolova, a i uopšte ribolova kao privredne grane. Od ukupno 61 vrsta riba ekonomski su najznačajnije pelaške, sardela, skuša, palamida, šnjur i dr. Ova fauna i razuđenost obale pruža izvanredne mogućnosti za sportsko-ribolovni turizam, pod uslovom da se nabavi odgovarajuća oprema.

Flora. — Zahvaljujući blagoj klimi u Perastu dobro uspijevaju agrumi — limuni i pomorandže; ruže cvjetaju više puta preko čitave godine. Uz cestu, koja vijuga obalom, pored lijepih kamenih kuća, zelene se lovori, ruzmarini i oleandri; izrastaju visoke palme i oštri listovi stoljetnih agava. U cjelini, pitoreskna i mozaična sup-

⁸⁾ Brosch A.: Die Bocche als heliotherap. Kurggebiet (Wien, M. Woch. 1916, 43).

⁹⁾ J. Stjepčević i V. Žunjić: Bokokotorski zaliv — fiziografske osobine — Godišnjak geograf. društva SR Crne Gore, Cetinje 1964.

tropska vegetacijska odjeća predstavlja privlačan floristički pejzaž i ima značajnu rekreativno-dekorativnu funkciju.

Iznad grada, u vidu buketa, šumica starih borova, a sivi krš, djelimično obrastao zimzelenom makijom, ima takođe dekorativnu vrijednost.

Antropogeni motivi i objekti. — Istorijska prošlost Perasta je neobično zanimljiva. Perast je vrlo drevno naselje. Još u starom vijeku »naselilo ga je ilirsko pleme Pirusti, pa otuda potiče i njegovo ime«. ¹⁰⁾ Ako se ima u vidu da je nedaleki Risan (Rhizon) bio neko vrijeme rezidencija ilirske države, može se pouzdano pretpostaviti da je Perast, s obzirom na njegov položaj isturene predstraže na ulazu u Risanski zaliv (Sinnus Rhisonicus) već tada bio urbano naselje sa značajnom strategijskom funkcijom. U II v. prije n. e. Rimljani su potisnuli Ilire i zavlitali Bokom. Iz rimskog perioda datiraju izvjesni ostaci materijalne kulture (npr. nadgrobni spomenik ugrađen u zidove crkve Sv. Đorđe na istoimenom ostrvu). U IX v. naselje je slovenizirano.

Iako najstarije i najpoznatije pomorsko naselje u Boki Kotorskoj, u srednjem vijeku je pripadao Kotoru — glavnoj luci Nemanjićke države. Poslije propasti Nemanjićke države nalazio se pod protektoratom Mletačke Republike (1377-1797). Od 1585. god. razvijao se kao autonomna pomorsko-trgovačka opština (communitas) ¹¹⁾ i sve do kraja XVIII v. vodi glavnu trgovačko-pomorsku aktivnost u sklopu čuvene bokeljske mornarice.

Još u XIV v. imao je sopstveno brodogradilište. Kasnije, 1442. god. imao je čak dva brodogradilišta. God. 1512. imao je pomorsku flotu od 60 brodova. ¹²⁾ U XVI v. peraško pomorstvo dostiže veliki zamah, ¹³⁾ a u XVIII v. i svoj vrhunac. Tada je Perast bio najznačajniji centar bokeljskog pomorstva. Njegova flota je brojila oko 100 većih brodova (1754. god. imao je 393 mornara i 37 kapetana i oficira). Razvijena pomorsko-trgovačka privreda (kroz XVI, XVII i XVIII v.) obezbijedila je naselju veliki ekonomski i kulturni prosperitet. Zahvaljujući trgovini po Sredozemnom i drugim morima svijeta, Peraštani su koncentrisali u svojim domovima velika materijalna bogatstva, pa je Perast postao vrlo bogat grad. Iz tog vremena potiču sve značajnije građevine, od kojih neke spadaju među najznačajnije spomenike renesansne i barokne arhitekture na našoj obali.

¹⁰⁾ F. Viskovich: Storia di Perasto, dalla caduta della Repubblica Veneta al ritorno degli Austriaci, Trieste 1898, str. 237.

¹¹⁾ N. Luković: Boka Kotorska, »Narodna knjiga«, Cetinje 1951.

¹²⁾ N. Luković: Boka Kotorska — turistički vodič, Kotor 1953.

¹³⁾ Ibid.

Polovinom XVIII v. Perast počinje ekonomski da opada. U vrijeme prve (1797-1806) i druge austrougarske okupacije (1814-1918) Perast je ekonomski nazadovao. Njegovom ekonomskom opadanju su naročito doprinijeli Napoleonovi ratovi i francuska okupacija Boke (1807-1813). Revolucionarna pojava parabroda zadala je smrtni udarac peraškoj mornarici, sastavljenoj od jedrenjaka, poslije čega se nije ni oporavljao do najnovijeg vremena.

Ekonomska nerazvijenost Perasta traje sve do sredine našeg vijeka. Tada Perast postaje relativno značajno industrijsko središte Boke Kotorske. U mjestu je podignuta fabrika modne konfekcije »Jadran« sa 385 radnika. Predviđa se, međutim, preseljenje ove industrije u obližnji Risan, zbog turističke perspektive naselja.

Burna historijska prošlost naselja na obalama Bokokotorskog zaliva, još od Ilira pa do najnovijeg doba, ostavila je niz značajnih tragova materijalne i duhovne kulture.

Perast ima više monumentalnih i kreativnih turističkih motiva i objekata, a i kao cjelina, vrlo je privlačan. Sa svojim stanim palatama (palačama) i drugim spomenicima sjajne i burne prošlosti Perast predstavlja značajnu turističku atrakciju. On je zanimljiv jer se u njegovoj arhitekturi i dekorativnosti reflektuju uticaji barokne i renesansne umjetnosti. Pomenućemo najznačajnije stare zgrade u Perastu, ujedno najvažnije arhitektonske spomenike, koji su nastali u periodu najvećeg prosperiteta ovog mjesta poslije dobijanja autonomije krajem XVI v. Bez sumnje jedna od najljepših na Jadranu jeste monumentalna palata Vicka Bujovića (1694) u kitnjastom stilu baroka sa izvjesnim primjesama renesanse, koja dominira kao posebni turistički objekat. Zgradi su date lijepe proporcije. Ima prizemlje u arkadama i dva sprata.¹⁴⁾ Jedna od najvećih zgrada ovog kraja jeste palata Petra Smechia (1760), koji je svojim brodom prvi od naših ljudi uplovio u Baltičko more. U porodičnom dvorcu Viskovića iz XVII v. čuva se zanimljiva privatna zbirka umjetničkih i historijskih predmeta. Vrlo su atraktivne i romantične ruševine dvorca Andrije Zmajevića (1670), u stilu kasne renesanse, sa mauzolejom i zvonikom; na portalu se nalazi krilati zmaj — grb Zmajevića. Nedovršena parohijska crkva (XVIII v.), u stilu renesanse i baroka ima najviši zvonik u Crnoj Gori (55 m). Od ostalih građevina vrijedni su spomena parohijska crkva Sv. Nikole iz XV v. (obnovljena u XVII v.), sa skladnom renesansnom fasadom. Ona u svojoj riznici čuva mnoge dragocjene eksponate, koji imaju historijsku i umjetničku vrijednost. Značajne su još i mnoge druge kao npr. palata Balovića itd. Sve pomenute palate i sakralni spomenici u

¹⁴⁾ Legenda kaže da je Bujović bacio sa krova te zgrade njenog arhitektu I. Fontu, kad mu je saopštio da bi mogao sagraditi i ljepšu palatu nego što je ova.

kojima se nalaze i freske poznatog baroknog slikara T. Kokolje, vjeran su odraz ekonomske moći i kulture Perasta u XVII i XVIII v. Danas su to značajni kreativni turistički motivi.

Pored pomenutih kulturno-istorijskih spomenika Perast ima nekoliko važnih kulturnih ustanova — dva muzeja i arhiv. U palati Bujovića smješten je Zavičajni muzej, u kome se čuvaju različiti eksponati iz prošlosti, među kojima se ističu nekoliko izvrsnih portreta uglednih Peraštana. Drugi muzej smješten je u zgradi stare pomorske škole.¹⁵⁾ U njemu su eksponati vezani uglavnom za domaću pomorsku tradiciju ovog naselja. Arhiv ima sačuvanu arhivsku građu od XVI do XIX v. Sve su to značajni antropogeni faktori za razvitak turizma, zbog kojih Perast nazivaju gradom muzejom.

Važni turistički motivi su i fortifikacije — ostaci stare tvrđave Sv. Križ (1628. god.) na krečnjačkoj glavici iznad varoši i na ostrvu Sv. Đorđu, koju su podigli Francuzi 1812. godine. One su u prilično ruiniranom stanju, pa bi ih trebalo restaurirati, jer su turistički zanimljive. (Na ostrvu Sv. Đorđu, na odbrambenom zidu, i danas, na »fortici«, stoje dva austrijska topa). Naročito tvrđavu Sv. Križ, koja svojim dominantnim položajem privlači turiste, nužno je restaurirati i pretvoriti u vidikovac.

U neposrednoj blizini, na udaljenosti oko 700 m od obale, nalaze se dva ostrvca. To su dva posebna bisera u kompleksu prirodnih ljepota »nevjeste Jadrana«. Djeluju vrlo impresivno i podsjećaju na dva usidrena broda. Jedno je prirodno — Sv. Đorđe, sa istoime- nom crkvom i benediktinskim samostanom, iz XVII vijeka, uokvi- renom tamnozelenim čempresima,¹⁶⁾ a drugo, vještačkog porijekla, sa crkvom Gospe od Škrpjela. Ovo vještačko ostrvo, nesumnjivo pravi raritet u pogledu geneze, leži na »groblju jedreniaka«. Po- digli su ga Peraštani na taj način što su oko podmorske hridine još polovinom XV v. počeli da nasipaju kamen, a tokom XVII v. su potapali neprijateljske (a i svoje brodove) napunjene kamenom, i kasnije ga prema tradiciji stalno nasipali stvorivši površinu od oko tri hiljade m². Na ostrvu se nalazi crkva Gospe od Škrpjela (1628), sa bogatom slikarskom dekoracijom.¹⁷⁾ Spada među najljepše spo- menike na našoj jadranskoj obali.

¹⁵⁾ Nautičar i matematičar Marko Martinović je u pomorskoj školi u Perastu — prvoj poznatoj pomorskoj školi kod Slovena, praktično i teoretski obučio pomorskoj vještini 17 ruskih bojara, koje mu je uputio 1698. god. ruski car Petar Veliki, po preporuci mletačkog senata. Oni su kasnije preu- redili i organizovali mladu rusku flotu.

¹⁶⁾ Čuveni švajcarski slikar Böcklin (1827-1901) uzeo je za motiv ostrvo Sv. Đorđe za svoju u svijetu poznatu sliku »Otok mrtvih«, koja se čuva u galeriji u Münchenu.

¹⁷⁾ Slikarska dekoracija ove crkve (48 slika na platnu) predstavlja životno djelo Tripa Kokolje (1661-1713), najvećeg i najpoznatijeg slikara epohe baroka kod nas.

Sa ostrva se otvaraju izuzetno lijepi vidici na cjelokupnu panoramu divnog Bokokotorskog zaliva, na Risan, Perast, Dobrotu, Kotor, Prčanj, Donji i Gornji Stoliv, Verige, na grandiozni rasjedni lovcenski odsjek.

Postoje i druge pogodnosti za razvoj turizma u ovom naselju. Izleti po moru i do susjednih gradova, poznatih po prirodnim ljepotama i kulturno-istorijskoj baštini (Risan, Herceg-Novi, Budva, Cetinje), ostavlja nezaboravne impresije. Spomenički ostaci starih civilizacija u obližnjem Risnu (mozaici, akropola i dr.), Kotoru (tvrđava »Sv. Ivan«, crkva Sv. Tripuna sa čuvenim ciborijumom iz perioda romanike i drugi kulturno-istorijski spomenici) i drugim mjestima, posebno će stimulirati posjetioce na šetnju i izlete radi razgledanja i upoznavanja.

Isto tako mogu se vrlo uspješno organizovati plivanje, veslanje, jedrenje i drugi sportovi na vodi, čime bi Perast dobio još veću privlačnu snagu. Uz to, estetska atraktivnost razuđenog obalskog prostora u stanju je da turistički boravak učini prijatnijim putem šetnje i opservacija. Tako turistički boravak u cjelini može biti sa bogatom motivskom sadržinom.

Pomenuti i drugi motivi zaslužuju punu pažnju i kompletnu turističku valorizaciju, i istovremeno jasno indiciraju potencijalne mogućnosti turističkog razvoja Perasta.

Atraktivno deistvo i antropogenih i prirodnih motiva u dosadašnjim uslovima se manifestovalo i svodilo uglavnom na uzgrednu informisanost i razgledanje, tj. Perast je imao tranzitnu funkciju u okviru Bokokotorskog turističkog regiona. To je posljedica neizgrađenosti hotelskih i drugih smještajnih kapaciteta i ugostiteljskih objekata potrebnih za opsluživanje turističke klijentele. Stoga su do sada i efekti turističkog privređivanja ovog miesta minimalni, gotovo i ne postoje.

Da bi se od turizma dobile adekvatne turističko-ekonomske koristi, neophodno je stvoriti objekte za smještaj gostiju, odgovarajuće ugostiteljske i trgovinsko-zanatske radnje i servise kao i druge potrebne direktne i indirektne receptivne kapacitete, jer je to uslov za veći priliv turista. To je osnovna pretpostavka razvitka rekreativnog i kombinovanog (izletničkog i ekskurzivnog) turističkog kretanja i, s tim u vezi, efikasnijeg i rentabilnijeg turističkog privređivanja. Uz objekte za turistički smještaj treba izgraditi i prateće objekte (garaže, parking-placeve i dr.), kao i komunalne objekte. Doduše, u poslijeratnom periodu riješena su neka važna komunalna pitanja (izgrađen je i vodovod, ali naselje i dalje ima problema u pogledu snabdijevanja dobrom i zdravom pijaćom vodom).

Da bi se istaknuti potencijal Perasta, o kojemu je bilo riječi, aktivirao i valorizovao u turističkom pogledu, neophodno je preduzeti niz radikalnih poduhvata.

Prije svega Perast je adaptacijama moguće pretvoriti u specifičan i jedinstven turistički punkt. Iako je kao spomenik kulture stavljen pod zaštitu zakona, moguće je sasvim uspješno nekadašnje »palače« — danas oronule kamene zgrade, obrasle bršljanom i korovom — odaptirati i restaurirati u moderne hotelske i druge smještajne objekte. Razumije se, treba im sačuvati spoljašnju fizionomiju i enterijer koncipirati na savremen način, sa modernim konforom, i tako ih prilagoditi potrebama i najluksuznije klijentele.

Nove objekte je nužno i obavezno prilagoditi postojećim arhitektonskim oblicima, koje, zajedno sa pratećim objektima, treba vješto estetski oblikovati da ne bi narušili ambijent starog Perasta. Tako adaptirani objekti stare arhitekture biće interesantniji svakom pasioniranom turisti i uopšte svakom ljubitelju rekreacije, posebno oduševljenom književniku i naučniku, biće privlačnije od onih mjesta sa građevinskim konstrukcijama moderne arhitekture.

Proširenje smještajnih kapaciteta za turističke potrebe povećaće se i već planiranim seljenjem fabrike »Jadran« u Risan, a eventualno i preseljenjem jednog broja stanovništva u susjedna naselja.

Sve ove mjere je nužno što prije ostvariti, jer je Perast obuhvaćen regionalnim urbanističkim planom Crnogorskog primorja, u okviru projekta Južni Jadran.¹⁸⁾

Skupština opštine — Kotor već je sklopila ugovor sa preduzećem »Jugoprojekt« iz Beograda, prema kojem će Perast do sredine 1972. godine biti preuređen u grad-hotel sa 3500 ležaja najvišeg konfora. Izgradiće se novi put iznad naselja, dok će sadašnja komunikacija (dio puta koji prolazi kroz naselje — pored obale) imati funkciju šetališta. Valja napomenuti da su i investitori iz inostranstva, posebno iz nordijskih zemalja, spremni da učestvuju svojim kapitalom u adaptaciji ovog naselja.

Pitanje uređenja, restauracije i daljeg razvitka Perasta nije samo značajno za njegov vlastiti turistički prosperitet, već ima širi značaj. Pretvaranjem Perasta u grad-hotel obezbijediće u znatno većoj razmjeri kvalitetnije uslove za dalji, intenzivniji i stabilniji turistički promet čitavog Bokokotorskog basena. Čini se da će u takvim uslovima Perast prevazići regionalne i nacionalne granice. Nago-

¹⁸⁾ Projekat Južni Jadran je jedan od najvećih projekata posljednjih decenija, koji finansiraju OUN i vlada SFRJ. Obuhvata ona mjesta na Jadranu od kojih se očekuje da budu najjači centri turističke privrede. Ovaj projekat treba da se završi do kraja 1970. godine a njegova definitivna realizacija do 1990. godine.

viještene transformacije će nesumnjivo doprinijeti da on postane turističko mjesto kontinentalnog značaja.

Razvijanjem hotelijerstva i druge visokokvalitetne materijalno-kadrovske baze turizma, Perast će biti interesantan za klijentelu sa većim platežnim mogućnostima. Uostalom, sam sadržaj boravka bi uticao na selekciju turista! S obzirom da postoje gotovo idealni uslovi za jahting-turizam neophodno je postojeću luku adaptirati, proširiti i stvoriti marinu za garažiranje jahti. Kako su jahting-turizmom obuhvaćena poglavito porodična turistička kretanja, treba i izgradnju smještajnih kapaciteta prilagoditi takvom turizmu.

Klijenteli se može obezbijediti puni mir i aktivna rekreacija, koja se može realizovati preko širokog spektra: kupanja, sunčanja, plivanja, ronjenja, veslanja, jedrenja, skijeringa, ribolova, šetnja i izleta, kockanja (cassino), posmatranja raznih atraktivnih kulturno-zabavnih priredbi¹⁹⁾ i sportskih manifestacija (»Bokeljske noći«, karneval, vaterpolo i drugo).

»Pored turističkih obilježja Perast ima uslove da postane i stečište kulturnih i javnih radnika. U tom smislu dodijeljena je palata

¹⁹⁾ Da pomenemo nekoliko interesantnih lokalnih svečanosti i priredbi. Do drugog svjetskog rata održavala se zavjetna svečanost 15. maja svake godine povodom istorijske pobjede nad Turcima iz godine 1654. Tom prilikom ansambl Bokeljske mornarice u živopisnim narodnim nošnjama i sa starinskim oružjem izvodio je interesantan ceremonijal. U slikovitoj procesiji bokeljski mornari nosili su čuvenu zlatom i draguljima optočenu sliku Bogorodice-zaštitnice bokeljskih pomoraca, sa ostrva u Perast.

Interesantna je bila i svečanost 29. juna kada se slika vraćala iz Perasta na ostrvo. Plovilo kojim se prenosila slika štitio je u polukrugu čitav kordon lađa, sa kojih su učesnici neprestano pucali iz vatrenog oružja. To je u stvari bila reminiscencija na doba kada su oružani peraški brodovi štitili procesije od eventualnih turskih napada.

Ove drevne običaje, koji svakako predstavljaju slikovite svečanosti, treba oživjeti, možda donekle stilizovati, a zatim iskoristiti u turističkoj propagandi.

15. avgusta je narodna svečanost na ostrvu Gospe od Škrpjela, gdje se nalazi zavjetna crkva pomoraca. Tom prilikom narod iz raznih krajeva Boke, takođe u narodnim nošnjama, učestvuje u svečanosti.

Kuriozitetno djeluje lokalna svečanost, koja se organizuje 22. jula. Tada je tradicionalno nasipanje kamenja na ostrvu Gospe od Škrpjela. Ovom prigodom lokalna plovila, okićena zastavama, dovlače (odakle i ime običaju »fašinada« od italijanske riječi fascinare,-ta) kamen od Perasta prema ostrvu, gdje se pri obali vrši njegovo izbacivanje. Svečanost je praćena narodnom pjesmom (učesnici su samo muškarci) a završava se večerom na terasi ostrva.

Ove svečanosti iako lokalnog značaja, veoma su interesantne, kao i svečanost gađanja »kokota« (pijetla). Ova spektakularna manifestacija uz učešće Bokeljske mornarice, organizuje se s vremena na vrijeme, zapravo prvi put poslije drugog svjetskog rata održana je juna 1969. godine. Sastoji se u gađanju pijetla na dasci koja stoji na površini mora. Pobjednik takmičenja dobija peškir na kojem je ispisana godina pobjede nad Turcima (1654) i godina takmičenja. Pobjednik je obavezan da plati određenu količinu vina (65 litara) kojom časti mornare i svečanu povorku koja ga prati glavnim ulicama grada.

Zmajevića Filološkom fakultetu iz Beograda da bi se u njoj održavali simpozijumi i drugi naučni skupovi».²⁰⁾

Na taj način Perast bi postao ekskluzivno turističko naselje, još jedan grad-hotel, još jedan dragulj Boke Kotorske — najljepšeg po obliku i genetski jedinstvenog zaliva u Sredozemlju. To bi bio još jedan alem-kamen turističkog fenomena, možda čak i najljepši, u mozaiku naselja na Crnogorskom primorju, ne manje interesantan i ne manje lijep od Svetog Stefana, već afirmisane turističke vrijednosti evropskog ranga.

²⁰⁾ M. Pasinović: Perast — funkcionalni razvoj — Geografski horizont, Zagreb, XII/1966, br. 3-4.

Résumé

PERAST ET SES POSSIBILITÉS TOURISTIQUES

Dušan J. MARTINOVIC

Perast est une des plus belles et des plus intéressante localités sur le Littoral monténégrin. Elle est située au pied de la montagne calcaire St. Ilija haute de 873 m. dans la partie nord-est des Bouches de Kotor. Une bonne route qui fait partie de la magistrale Adriatique y passe. Tous les jours les autocars font la communication vers Kotor, Herceg-Novi et d'autres lieux du Littoral sud.

Perast comme une futur station balnéaire et une éventuelle station climatique a toutes les conditions pour devenir une localité touristique de premier ordre. Il a les conditions naturelles et les motifs anthropologiques pour le développement du tourisme. Le relief vertical de son arrière pays et la couleur d'azur du golf de Kotor dont la surface est percée par deux îlots pittoresques semblables à deux bateaux ancrés rendent la beauté du panorama encore plus attrayante.

L'ensemble hydroclimatique représente la principale condition pour le développement du tourisme. A Perast l'été est chaud et l'hiver très doux. La température moyenne annuelle de l'air est de 18,3°C. Perast a un grand nombre de jours de soleil (240,2 par an en moyenne) et plus de 2500 heures ensoleillées par an en moyenne.

C'est pourquoi Perast est la localité la plus chaude dans les Bouches de Kotor, propice pour le tourisme en hiver comme en été. Une végétation subtropical en mosaïque fait un beau paysage de flore.

Le passé historique de Perast est très intéressant. La tribu illyrienne nommée Pirouste l'a peuplé dans le Temps Anciens. C'est de là qu'il tire son nom. Perast a la plus longue et la plus importante tradition maritime de tout le Littoral monténégrin. C'était autrefois une commune indépendante (depuis 1585) qui reconnaissait l'autorité de Venise, mais qui avait gardé son autonomie. Elevés au bord de la mer et destinés à cette même mer les habitants de Perast étaient d'excellents marins. Ils se sont montrés comme guerriers habiles et courageux dans les luttes contre les incursions ennemies et contre les pirates. En faisant du commerce sur la Méditerranée et plus tard (au XVIIe siècle) sur toutes autres mers ils ont rempli leurs maisons de grandes richesses matérielles. De l'époque où l'économie maritime commerciale était développée (au XVIe, XVIIe et XVIIIe s.) datent tous les importants édifices de Perast dont quelques uns comptent parmi les plus grands monuments de l'architecture du Baroque et de la Renaissance sur notre côte (palais de Bujovich, chateau de Viskovich, ruines du chateau de Zmajevich avec le mausolée et le clocher, église paroissiale inachevée dont le clocher était haut de 55 mètres).

A Perast existent deux musées et les archives qui renferment les objets de la documentation de son passé qui parlent de la plus ancienne école de navigation maritime chez les Slaves et exposent toute l'histoire de la localité. Grâce à l'affluence des touristes et relativement aux nécessités du tourisme, on est en train de transformer Perast en ville-hôtel ce qui fera de cette jolie petite ville un des plus intéressants centres sur la Côte Adriatique.